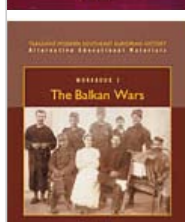
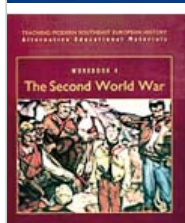
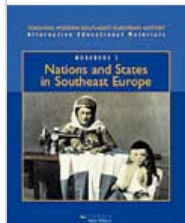
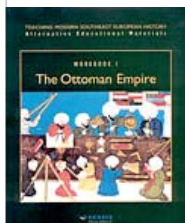

Forsoning gjennom felles historieskriving.

Fire bøker, utgitt på syv språk, slaktet av nasjonalister i et dusin land: Å fortelle historien på en ny måte er å be om bråk.

..... fakta

Joint History Project

» Det felles historieprosjektet (Joint History Project, JHP) koordineres av Senter for demokrati og forsoning i sørøst-Europa (CDRSEE) i Thessaloniki, Hellas.

» Har gitt ut fire lærebøker i historie. De foreligger på engelsk, gresk, serbisk, kroatisk, bosnisk, albansk og makedonsk.

» Titler: The Ottoman Empire, Nations and States in Southeast Europe, The Balkan Wars, og The Second World War. Målgruppen er elever i alderen ca 17-18 år.

» **Bøkene kan lastes ned gratis her:** www.cdsee.org/jhp/download_eng.html

Dystre minner skaper strid Gravsted og minnesmerke fra massakren i Srebrenica i Bosnia, der mer enn 8000 mennesker ble drept. På Balkan har historikere fra flere land gått sammen om å nedtegne historien, til bruk i skolen.

Foto: SVEN GUNNAR SIMONSEN

SVEN GUNNAR SIMONSEN

Dr. Philos og skribent

Beograd, Serbia. «Utdanning er et mektig våpen, og kan være dødelig – både før, under og etter krigen», sier Dubravka Stojanović, og hun mener det ganske bokstavelig. Den serbiske historieprofessoren har sett skolebøkene på Balkan fylles med kraftpatriotisme, løgner og fornektelser.

Også ellers i det sørøstlige Europa har skolebøkene, spesielt i historiefaget, mange av de samme svakhetene, påviste Stojanović og hennes kolleger for noen år siden. De bestemte seg for å utfordre den nasjonalistiske historieskrivingen, og istedet forsøke å bidra til forsoning og fredsbygging. Resultatet ble Det felles historieprosjektet (Joint History Project – JHP).

Målet var å lage historiebøker hvor samme utgave kunne brukes i Bosnia og Bulgaria, i Kosovo og på Kypros. Men hvordan gjør man det, i en region som har gjennomlevd en serie kriger de siste 20 årene?

Flere vinkler. Løsningen ble å samle over 60 historikere og lærere fra samtlige land i regionen. De har møttes, diskutert temaer og kilder, skrevet utkast og fått dem vurdert av uavhengige eksperter. Fire bøker er det blitt så langt: Om Det ottomanske rike, Balkan-krigene, Den andre verdenskrig, og om nasjoner og stater i sørøst-Europa.

Det viktigste praktiske grepet historikerne har gjort, er å ikke forsøke å lage én beretning om «hva som skjedde». Istedet består bøkene i stor grad av utdrag av førstehåndskilder, sammen med spørsmål som elevene kan diskutere. Meningen er at lærere skal bruke materialet som et supplement i undervisningen. Det at historien fortelles fra flere vinkler – multiperspektivitet – er et sentralt prinsipp. I Tyrkia og Hellas har for eksempel skoleelever fått lære seg svært ulike historier om den ottomanske erobringen av Konstantinopel (Istanbul) i 1453. Nå får elevene se de to versjonene side om side.

To andre viktige prinsipper er at bøkene skal være sammenlignende, og at de skal legge like stor vekt på sosial som på politisk historie; elevene skal lære om hvordan folk har levd sine liv, og ikke bare om hva konger og presidenter har bedrevet.

Dubravka Stojanović er serbisk redaktør for bokserien. Hun ble selv opptatt av skolens historieformidling på midten av 1990-tallet. Da allierte hun seg med opposisjonspolitikeren og fredsaktivisten Vesna Pešić, for å kjempe mot endringene som regimet til Slobodan Milošević innførte i serbiske skolebøker, spesielt i 'nasjonale' fag som historie, geografi og morsmål.

«Det var en dreining mot fascisme, rett og slett. De nye skolebøkene dyrket fram frykt og hat mot tyrkere, albanere, og framfor alt kroater. Målet var å skape en psykologisk situasjon hvor krig var mulig.»

Nysgjerrige. Ljiljana Lazarević er en av lærerne som har tatt kurs for å lære andre lærere å bruke de nye bøkene. Hun forteller om svært gode tilbakemeldinger fra lærerne selv. Hundre lærere i Serbia, nærmere 1000 i regionen, har tatt kurs i fritiden. Hver av dem fikk med seg flere sett av bøkene, slik at arrangørene regner med å ha nådd flere tusen lærere.

«Jeg tror folk var nysgjerrige, og ivrige etter å oppdage nye ting,» sier hun.

Selv er Ljiljana barneskolelærer, og bruker bøkene bare av og til, fordi de er ment for elever på høyere klassetrinn. «Men lærere jeg kjenner i videregående har fått veldig gode reaksjoner. Elevene liker å få noe å tenke på, og de utvikler en kritisk holdning til kilder.»

Målet var å lage historiebøker hvor samme utgave kunne brukes i Bosnia og Bulgaria, i Kosovo og på Kypros.

balkan

Redaktør

Dubravka Stojanović er serbisk redaktør for bokserien. Hun ble selv opptatt av skolens historieformidling på midten av 1990-tallet, da Miloševićs regime innførte endringer i serbiske skolebøker.

Foto: SVEN GUNNAR SIMONSEN

Symbolisk Den gjenoppbygde broen i Mostar i Bosnia. Foto: SVEN GUNNAR SIMONSEN

Forsoning gjennom felles historieskriving.

«Det er noe autoritært anlagte politikere neppe setter pris på?»
«Det stemmer. Og det er derfor historie og politikk henger sammen. Det handler om hva slags borgere du ønsker å skape.»

Historiebok-prosjektet har også fått viktig ros fra utlandet. Europaparlamentet framhevet i en resolusjon tidligere i år betydningen av utdanning for å bedre forholdet mellom etniske grupper, og oppfordret skoler og universiteter i regionen til å basere sin undervisning på «dokumentert forskning». Resolusjonen nevnte spesielt og ga sin fulle støtte til JHP, og ba myndighetene i regionen om å støtte bruken av denne typen lærebøker.

Nenad Šebek er direktør for Senter for demokrati og forsoning i sørøst-Europa, som koordinerer JHP, og tidligere mangeårig BBC-journalist. Han er glad for den moralske og økonomiske støtten fra utlandet – og svært stolt av hva historikerne har fått til:

«Dette er ikke en oppskrift som ble til i utlandet, ved at noen satte seg ned og tenkte 'Hva skal vi gjøre med de ville stammene på Balkan?' Alt ble gjort av stammene selv.»

«Anti-nasjonalt.» Om mange lærere og liberalere er begeistret for lærebokprosjektet, så har kritikken også vært voldsom. Mønstret i kritikken er verdt et studium for den som er interessert i etniske konflikter:

En selvsentrert forestilling om at 'ingen er som oss' (og gjerne at 'ingen forstår oss') ligger i bunnen av nasjonalistiske ideologier verden over. Det er med på forklare hvorfor kritikken mot skolebøkene har vært påfallende lik fra land til land. Både grekere, makedonere, Kosovo-albanere, serbere og kroater hevder at bøkene gir et skjevt bilde hvor nettopp de kommer verst ut.

«Alle mente at akkurat deres land og folk var underrepresentert i bøkene. De tellet kilder og spaltecimeter. Men vi visste at den kritikken ville komme, og hadde kalkulert nøyte hvordan plassen skulle fordeles,» sier Stojanović.

En grunnleggende kritikk handler om at historiebok-prosjektet er anti-nasjonalistisk – det oppfatter mange nasjonalister som anti-nasjonalt, altså at det ligger et ønske bak om å viske ut nasjonale særtrekk og slå sammen stater.

«Et gresk tidsskrift trykket en stor artikkel hvor JHP ble beskrevet som 'en [filantropen George] Soros-inspirert, angloamerikansk, sionistisk konspirasjon for å gjenopprette Det ottomanske imperiet på Balkan', ler Nenad Šebek. «Jeg ringte forfatteren og opplyste at han tok feil: 'Dette er en Vatikanet-inspirert konspirasjon', forklarte jeg.»

Lærere flest er uvant med å skulle presentere flere alternative historieverasjoner, og lede diskusjon i klasserommet.

Kritikerne har også gjerne hevdet at det er lagt for liten vekt på «deres» historiske begivenheter. Hva man krangler om, handler i stor grad om hva som er politisk betydningsfullt i dag. Grekere og makedonere for eksempel er våre på alt som angår bakgrunnen for deres anstrengte forhold – hvor Hellas frykter at nabolandet vil gjøre krav på mer av det større geografiske området som kalles Makedonia, og derfor i sin tid fikk presset igjenom at nabolandet må hete noe så tungvint som Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia (eng. fork. FYROM).

«Mission impossible.» I dag prioriterer folkene bak JHP å spre bruken av de fire historiebøkene, ved å trene opp flere lærere. Lærere flest er uvant med å skulle presentere flere alternative historieverasjoner, og lede diskusjon i klasserommet.

Flere bøker kommer det også. Én av dem kan meget vel bli en tegneserieresjon av historien, for barn i 8-9-årsalderen. «Vi ønsker å bruke de beste tegneserietegnerne på Balkan,» sier Nenad Šebek.

Om to-tre år håper han også at fagfolkene skal kunne starte arbeidet med en tekstsamling som dekker 1990-tallets historie. «Det kommer til å bli tøft, nærmest *Mission Impossible*,» innrømmer Šebek. Rekken av kontroverser er endeløs når historien om krigene i Kroatia, Slovenia, Bosnia og Kosovo skal fortelles.

«Det ville vært politisk selvmord å forsøke dette da vi først startet JHP,» sier Šebek. «Men nå er prosjektet etablert, og vi har fått tillit og respekt. Nå er tiden inne.»

Eksport. Fagfolkene tenker også eksport. De er allerede i samtaler med historikere i Kaukasus, om å bistå dem i et prosjekt lik JHP. Hvis prosjektet får pengestøtte blir det bøker som dekker Armenia, Aserbajdsjan og Georgia.

Samtidig er de fire Balkan-bøkene i ferd med å bli utgitt i Japan. En historieprofessor i Tokyo lot seg for noen år siden begeistre av JHP, og har skaffet penger til oversettelsen. Men ambisjonene går lengre: etter hvert har flere japanske akademikere engasjert seg, og hvis de oversatte bøkene blir godt mottatt håper de å få til et lignende prosjekt om den smertefulle historien om forholdet mellom Japan, Kina og Korea.

«Vi har ikke bare produsert fire bøker,» sier Nenad Šebek. «Vi har utviklet en modell som kan bidra til forsoning i en hvilken som helst post-konflikt situasjon.»